

Transformacja systemu politycznego w warunkach integracji europejskiej: doświadczenie Europy Środkowo-Wschodniej

Wraz z upadkiem Związku Radzieckiego wszystkich ich europejskich sojuszników, i znajdują się w Europie Środkowej i Wschodniej, nowe niepodległe państwa zadeklarował przywiązanie do europejskich wartości i przeszedł przez ich realizacji. Wpływ unijnych krajów w regionie stopniowo zaczął określić jak europeizacji. W artykule analizuje koncepcję europeizacji i jego konsekwencje. Uważamy, szczególnie po reform systemów politycznych Europy Środkowej i Wschodniej. Transformacja Czynniki krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Proces transformacji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej odtotalitarnego do demokratycznego systemu, tworzenie nowych systemów władzy politycznej, wpływ tych procesów na integracji z UE i europejskiej. Analizowano wpływ procesów integracji europejskiej na temat tworzenia i funkcjonowania systemów politycznych w regionie.

Słowa kluczowe: transformacji ustrojowej, demokratyzacji, integracji europejskiej, reżim polityczny.

Sformułowanie problemu badawczego i jego znaczenia. Z rozpadem ZSRR były jego europejscy sojusznicy, a także znajdujące się w Europie Środkowej i Wschodniej nowe niezależne państwa zadeklarowały swoje oddanie wartościom europejskim i ruszyły drogą ich realizacji. Integracja europejska krajów postkomunistycznych, w szczególności doświadczenie nowych państw członkowskich UE, nagromadzone przez nich jak na etapie przygotowania do wstępu, tak i po odzyskaniu członkostwa, są nie tylko niezwykle ciekawe z punktu widzenia interpretacji naukowej współczesnych procesów transformacyjnych w Europie, ale i praktycznie pożyteczne dla europejskich krajów, priorytetem polityki których jest integracja do Unii Europejskiej.

Szybkie przemiany w życiu krajów EŚW w sferze politycznej, reformowanie społeczeństwa na podstawie liberalnych wartości demokracji zachodnich stale omawiają się na forach międzynarodowych, dyskutują się na naukowych sympozjach i konferencjach, nie schodzą ze stron czasopism naukowych krajów wschodnioeuropejskich zarówno jak i zachodnioeuropejskich. Te przemiany wzbudzają interes dlatego, że realny proces historyczny, praktyka społeczno-polityczna przerosły śmiało prognozy badaczy zachodnich, radykalne plany opozycji reżimów komunistycznych oraz najgorsze przeczucia panującej komunistyczne elity krajów wschodnioeuropejskich. W rzeczywistości te państwa zetknęły się z takimi problemami, które zawczasu nikt nie mógł sprognozować, przypuścić socjalne konsekwencje rewolucyjnego przejścia od systemu radzieckiego typu do demokracji pluralistycznej.

Dramatyczne zmiany polityczne w krajach wschodnioeuropejskich stały się poważnym wyzwaniem dla politologii. W ramach tych przemian zaczęły przeglądać się aparat pojęciowy i metodologię badań postkomunistycznych procesów przejściowych. Skomplikowane i sprzeczne poszukiwanie nowych, świeżych podejści do problematyki z polityczno-metodologicznych i historycznych punktów widzenia narazie jeszcze trwa.

Analiza problemu badawczego. Wśród publikacji z problematyki wpływu UE na transformację krajów EŚW, które zasługują na szczególną uwagę, warto wyróżnić pracy B. Lipperta, F. Schimmelfenniga, G. Umbacha, H. Grabbe, M. Wachudowej, A. Dimitrowej, J. Stańczyka i innych naukowców zagranicznych. Różne aspekty tranzytu demokratycznego w krajach Europy Środkowej i Wschodniej rozpatrują się w pracach ukraińskich badaczy O. Romaniuka, W. Bortnikowa, W. Bogdanowa, S. Wasylenko, F. Rudycza, D. Szelesta i innych.

Założenia i cele. Celem artykułu jest wyjaśnienia specyfiki przemian politycznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej w ramach procesu integracji europejskiej.

Podstawowy materiał badania. Wśród badaczy procesów transformacji państw regionu osiągnięto porozumienie, że ważnym czynnikiem w realizacji reform, szczególnie w dziedzinie administracji publicznej były wpływy zewnętrzne. Wpływ na reformy polityczne oraz administracyjne w społeczeństwach postkomunistycznych mieli (i nadal mają) europejskie struktury regionalne – Rada Europy i Unia Europejska. Wśród priorytetów działalności tych organizacji, m. in. jest optymalizacja procesu politycznego, w tym zarządzania publicznego w oparciu o wspólne standardy.

Jak słusznie napisał Grzegorz Ekiert w World Political Review «postkomunistyczne transformacje polityczne warto rozpatrywać jako część trwałego historycznego procesu demokratyzacji na całym konty-

nencie Europejskim, w ramach którego okres komunistyczny był lecz tymczasową dywersją. To zwłaszcza dotyczy przede wszystkim krajów Europy Środkowo-Wschodniej, która historycznie dążyła w kierunku zachodniego jądra kontynentu» [2].

Elity polityczne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, deklarując swoją chęć integracji do wyżej wymienionych organizacji otworzyły swoje systemy polityczne dla zaakceptowania norm i procedur, które miały miejsce w środowisku ponadnarodowych instytucji europejskich [13, s. 45].

Zdaniem Myroslawy Lendjel, wpływ Unii Europejskiej, w szczególności na kraje kandydujące, stopniowo zaczęły wyznaczać jak «europeizacja». Samo pojęcie stosunkowo niedawno odzyskało szerokiego rozpowszechnienia i wyodrębnia się niejednorodnością tłumaczeń i przeciwieństw.

Uproszczone podejście do rozumienia procesu europeizacji bazuje się na domniemaniu, że od 1992 r. – momentu podpisania Traktatu z Maastricht – polityka w krajach UE i właściwie polityka Unii Europejskiej podporządkowują się jedynej prawidłowości, tendencjom i ma wspólne skutki polityczne. Zwolennicy tego podejścia badały najpierw prędkość procesu adaptacji politycznej w oddzielnych krajach członkowskich i szukały najbardziej mechanizmy tej harmonizacji.

Zwolennicy drugiego podejścia rozpatrują europeizację jak bardziej skomplikowany fenomen, czyli raczej zestaw różnych fenomenów. Studiuje się przede wszystkim proces współdziałania między europejskim i narodowymi (subnarodowymi) poziomami procesu politycznego, w szczególności zarządzanie. Europeizacja wyznacza się jako proces, w ramach którego zakres narodowej polityki wewnętrznej staje się przedmiotem europejskiego tworzenia polityki [1, s. 598].

Szwajcarski uczony Frank Schymmelfennig rozróżnia dwa wymiary europeizacji w krajach, które nie wchodzi do jednolitego europejskiego obszaru politycznego. Z jednej strony, głównym silnikiem tego procesu może być UE, a alternatywą jest aktywna rola aktorów narodowych, najpierw państwa, które pragnie dołączyć się do standardów europejskich.

Innym wymiarem europeizacji, stwierdza Schymmelfennig, jest jej logika instytucjonalna, która, odpowiednio do teorii neoinstytucjonalizmu, może mieć wygląd «logiki skutków» albo «logiki odpowiedzialności» [7].

Rola UE była decydującym czynnikiem dla udanego przeprowadzenia koniecznych przekształceń rynkowych i demokratycznych w tym regionie. Perspektywa odzyskania członkostwa w Unii Europejskiej sprzyjała umocnieniu pozycji sił reformistycznie nastrojonych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, pomogła osłabić opór przeciwnikom zmian i wykonała swoistą «anestetyczną» rolę w przeprowadzeniu dosyć skomplikowanych i często niepopularnych przekształceń. Warto konstatować, że integracja do Unii Europejskiej nieraz wykorzystywała się w retoryce polityki wewnętrznej dla uzasadnienia konieczności reform, nawet w tych zakresach, do których UE nie miała żadnego stosunku i nie wysuwała żadnych wymóg [11, s. 14].

Specyfiką przekształceń było to, że nowe rządzące elity polityczne państw regionu generalnie prowadziły zmiany administracyjne po naciskach środowiska zewnętrznego – własnych aktorów społeczno-politycznych albo instytucji międzynarodowych, co uwarunkowało kształtowanie sytuacji «reformowania samych siebie» [13, s. 46].

Innym pozytywem, który istotnie zaważył na transformacji krajów Europy Środkowej i Wschodniej, stały się ramy czasowe realizacji reform. Uświadomienie tego, że członkostwo w UE zależy od najszybszego osiągnięcia postępu, stymulowało kraje do znaczącego przyspieszenia w wprowadzeniu niezbędnych przekształceń, dyscyplinowało władze publiczne, zmniejszało opór wewnętrzny, pozwoliło uniknąć nadmiernych i nieuzasadnionych zwłok. Warto się zgodzić z O. Dolżenkowym, że całkiem prawdopodobnym można uważać scenariusz, że bez perspektywy wstępu w UE kraje postkomunistyczne nie potrafiły by stosunkowo szybko sprawić się z taką ilością zadań, wykonanie których mogło by zaciągnąć się na dłużej. Więc najbardziej potężnym motywacyjnym silnikiem dla spełnienia koniecznych reform została wyraźna i wiarygodna perspektywa członkostwa w UE [11, s. 16].

Można z pewnością stwierdzić, że najistotniejszym znaczeniem UE w procesie transformacji był jego wpływ na przebieg reform oraz ich skutki. Wspierane krajów regionu przez Unię sprzyjało przekształceniu systemów politycznych według standardów europejskich [3].

Chociaż adaptacyjna presja UE na postkomunistyczne kraje EŚW była na ogół jednakowa, reakcja na nią miała wyrażoną specyfikę krajową w ciągu wszystkiego procesu integracji. W związku z tym, rosnąca odpowiedniość między politycznymi systemami krajów regionu, które ewoluowały po spadku komunizmu, i

wymogami systemu politycznego UE jest przesłanką bardziej dokładnej analizy adaptacyjnych modeli i ich wariacji.

Przejściowe kraje były postrzegane, jako takie, które są na drodze do ustalania pewnych instytucji demokratycznych i gospodarek wolnorynkowych. Oni opisywały się i oceniały się na podstawie stopnia postępu w tym kierunku. Ten proces robił wrażenie, że wszystkie przedsięwzięcia są spowodowane pragnieniem porzucić wszystko, co było związane z komunizmem [6, s. 40].

Można przyjąć, że zakończenia etapu przejściowego należy upatrywać w pełnej integracji nowych demokracji środkowoeuropejskich ze strukturami zachodnioeuropejskimi (co stanowiło priorytet ich reform systemowych), a w każdym razie w osiągnięciu pełnej gotowości do podjęcia z nimi kompleksowej, zintegrowanej współpracy w oparciu o zgodność struktur i zasad ich funkcjonowania [8, s. 30].

Badanie współczesnego wchodnioeuropejskiego doświadczenia transformacji ustrojowej, systemu politycznego, oraz władzy i stosunków politycznych pokazuje, że w spełnieniu reform w państwach regionu obserwowano się nie tylko realizacja doświadczenia empirycznego, nagromadzonego na podstawie specyficznych narodowych tradycji i realiów. Znaczny wpływ ma również ogólnoeuropejski proces reform.

Niewątpliwie, region EŚW nie jest jednolity jak w sensie ekonomicznym, tak i w politycznym. Kraje regionu istotnie różnią się między sobą. W wyniku tego, że największego postępu w reformowaniu dosięgły Polska, Czechy oraz Węgry, właśnie te kraje-liderzy stworzyły jądro, w którym zaobserwowano była ciasna współpraca regionalna. Na Bałkanach procesy integracji i rozwoju hamują się obecnością licznych etnicznych i politycznych konfliktów, które, mając pewne historyczne tradycje, podgrzewają się obecnie całkiem współczesnymi interesami ekonomicznymi i politycznymi [12, s. 13–14].

Podobieństwo problemów ekonomicznych krajów regionu było, z jednej strony, czynnikiem, który stymulował współpracę, z drugiej – stworzył konkurencję między nimi na drodze integracji do instytucji zachodnich. Oprócz tego, w każdym z tych krajów były siły, które interpretowały kooperację regionalną jak hamulec integracji do struktur ogólnoeuropejskich. Konkurencja przejawiała się i w otrzymaniu różnych form pomocy, w tym ekspertowej, technicznej oraz finansowej [10].

Wiadomo, że zmiana ustroju politycznego bezpośrednio wpływa na rozwój wyższych organów władzy i na system zarządzania w ogóle. Toż transformacja i konsolidowanie politycznych systemów są wieloetapowymi i wielostopniowymi procesami [15].

Przekształcenia systemów politycznych krajów postkomunistycznych, w tym w trakcie procesu integracji europejskiej, są często nazywane demokratyzacją. Pod demokratyzacją rozumieją proces, którego konsekwencją jest przejście od reżimu niedemokratycznego do demokracji. Klasyczny przykład tranzycji demokratycznej prezentowany jest przez amerykańskich politologów Philipp'a C. Schmitter'a i Guillermo O'Donnell'a. Według nich istnieją trzy fazy przejścia: liberalizacja, demokratyzacja oraz resocjalizacja społeczna [5, 46]. Faza liberalizacji zaczyna się od kryzysu reżimów autorytarnych lub totalitarnych i kryzysu tożsamości elit, który kończy się ich rozpadem. Faza demokratyzacji charakteryzuje się zmianami instytucjonalnymi zachodzącymi w systemie politycznym. Podczas resocjalizacji odbywa się swoiste poznanie przez obywateli demokratycznych wartości i zasad «gry» oraz stopniowej integracji ich w nowy system polityczny, czyli kształtuje się społeczeństwo obywatelskie. Inni autorzy (Dankwart Rustow, Adam Przeworski, Richard Gunther) nazywają tę ostatnią fazę konsolidacją demokracji. Według nich jest ona procesem transformacji przypadkowych ustaleń i warunkowych decyzji (przyjętych przez elity polityczne w okresie przemian demokratycznych) w stałe normy konkurencji oraz współpracy między głównymi aktorami procesu politycznego.

Według twierdzenia niemieckiego badacza W. Merkela kolejność zmian zawiera cztery poziomy. Pierwszy poziom – «konsolidowanie instytucjonalne» – dotyczy przeważnie wymogów i warunków formalnych i często się nazywa tranzytem demokratycznym. Drugi – «konsolidowanie reprezentatywne» – charakteryzuje się kształtowaniem się partii politycznych i grup interesów, a także pluralizacją organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Trzeci – «konsolidowanie behawioralne» – ogarnia przemiany na poziomie elit i grup fachowych (wojskowe, przedsiębiorcy etc.), które w społeczeństwie demokratycznym działają jak nieformalni gracze wpływowi. Wreszcie na czwartym etapie odbywa się «konsolidowanie ewaluacyjne» poglądów politycznych obywateli (kształtowanie się masowego wsparcia reżimu demokratycznego) i rozwój kultury obywatelskiej. Badacz zwraca uwagę, że na czterech poziomach coraz więcej przecinają się wymiary instytucjonalny i społeczny-kulturowy [4, s. 11–15].

Analizując proces zmian systemowych w europejskich państwach postkomunistycznych wskazać należy w pierwszym rzędzie na cel transformacji, którym jest odrobienie zaległości rozwojowych w stosunku

do grupy państw zachodnich oraz wprowadzenie liberalnego modelu ustrojowego, a w konsekwencji trwałe włączenie się w struktury współpracy zachodnioeuropejskiej. W tzw. sensie negatywnym (wąskim), celem transformacji pozostaje likwidacja dotychczasowych ograniczeń rozwojowych, wynikających z zacofania poprzedniego systemu. Celem generalnym wszystkich tych przedsięwzięć stało zapewnienie: wolności, bezpieczeństwa i dobrobytu (które można ująć w triadę żywotnych interesów państwa składających się na zakres racji stanu [8, s. 34]).

Charakterystyczną cechą procesu przemian w krajach EŚW stał również ten fakt, że partie komunistyczne przestały zajmować pozycje rządzące; odbyły się pierwsze wybory wielopartyjne i wniesiono było odpowiednie zmiany do konstytucji.

Początek procesów konstytucyjnych i wnoszenia konkretnych przepisów w teksty głównych aktów prawnych były wynikiem politycznych porozumień między starymi i nowymi graczami politycznymi, a także między nowymi partiami i ruchami politycznymi. Innym czynnikiem, który wpłynął na procesy konstytucyjne, stały się różne tradycje historyczne, które w formie pewnych przepisów i instytucji były – często eklektycznie, a nie pod postacią gotowych modeli – zapożyczone z konstytucyjnej praktyki innych krajów europejskich. Przykładami są powstanie instytutu ombudsmana (Polska, Węgry, Czeska Republika), zapożyczonego w krajach Skandynawskich, i silnego trybunału konstytucyjnego (we wszystkich krajach regionu), wziętego z praktyki Austrii i Niemiec oraz ustalenia progę partyjnego przedstawicielstwa w parlamencie albo praktyki wnioskowania o wotum nieufności (obu we wszystkich krajach regionu), zapożyczonych z politycznego systemu Niemiec.

Podsumowując powyższe rozważania, warto podkreślić, że w procesie transformacji politycznych w ramach integracji europejskiej wszystkie postkomunistyczne kraje Europy Środkowo-Wschodniej wniosły do własnych konstytucji zmiany, które odzwierciedlały podstawowe normy i zasady współczesnej demokracji liberalnej [15].

Wybór państw Europy Środkowo-Wschodniej na korzyść prezydenckiej lub parlamentarnej formy rządów odzwierciedlał uświadomione pragnienie elit ograniczyć władzę i ambicje jednoosobowych liderów. Być może, było ono uwarunkowane reakcją na radziecką przeszłość, być może pragnieniem nie dopuścić podniesłego personalizowania władzy i koncentracji jej w rękach charyzmatycznych przywódców rewolucji aksamitnych. Nie dopuścić takiego rozwoju wydarzeń elitom politycznym pozwolił szereg subiektywnych i obiektywnych czynników, przede wszystkim dosyć wysoka konkurencja polityczna i proporcjonalny system wyborczy, który pozbawia prezydenta gwarantowanej większości w parlamencie i tym samym przeszkadza przekształceniu jego na faktycznego przewodniczącego władzy wykonawczej.

W wyniku tego w państwach regionu powstały albo «republiki kanclerskie» z silnymi premierami i gabinetami i dosyć silnymi parlamentami, albo systemy półprezydenckie, w ramach których prezydent ma ważne uprawnienia, lecz nie staje się jednoosobowym przewodniczącym władzy wykonawczej [14].

Analizując rządy postkomunistycznych krajów EŚW, badacze doszli do ciekawego wniosku, że trwałość pobytu ministrów w składzie rządu była średnio o wiele mniejsza, aniżeli w zachodnioeuropejskich krajach. Na Węgrzech (do 1999 r.) ministrowie przebywali na swoich posadach najdłużej – w średnim dwa lata, w Polsce – 1,6 lata, a w Czeskiej Republice – 18 miesięcy. Przecież, należy wskazać, że częste przemiany rządów nie przeszkodziły postkomunistycznym krajom osiągnąć swojego głównego celu – odzyskania członkostwa w UE. Jednak, na myśl O. Rudika, rządowa niestabilność w tych krajach jednak zaważyła na treści, kolejności i grafiku przeprowadzenia koniecznych dla wstępu w UE reform, w szczególności administracyjnej [15].

Kwestie kształtowania się rządów i ich stabilności zależą również od ewolucji i stanu systemów partyjnego i wyborczego. W postkomunistycznych krajach regionu przyjęte były różne formy proporcjonalnego systemu wyborczego, który często kombinował się z elementami systemu większościowego.

Generalnie systemy partyjne nowych demokracji postkomunistycznych można było charakteryzować jak umiarkowanie pluralistyczne. Systemy partyjne Czeskiej Republiki, Polski i Węgier są dosyć podobne do zachodnioeuropejskich i nie mają jaskrawie wyrażonego ukierunkowania klientystycznego, jednak ich konsolidowanie jeszcze trwa.

Jednak perspektywa integracji europejskiej i członkostwa w UE stała się bardzo wpływowym czynnikiem marginalizacji partii antysystemowych i umocnienia pozycji centrowych w dużych partiach lewo- oraz prawocentrycznych. Podział i nawet rozłam partii politycznych na gruncie kontrowersji ideologicznych (pro- i antykomunistyczne), właściwy systemom partyjnym krajów EŚW w pierwsze lata po spadku reżimów komunistycznych, stopniowo coraz więcej dotyczył tradycyjnych czynników społeczno-ekonomicznych.

Więc krajom regionu właściwy był słaby związek między przeciwieństwami społeczno-ekonomicznymi w społeczeństwie i procesami budownictwa partyjnego, które przeważnie były spowodowane przez konflikty wobec przemiany systemu politycznego.

Pod względem struktury organizacyjnej w Europie Środkowej i Wschodniej dominuje partia parlamentarna, mająca do dyspozycji subsystem biurokratyczny, składający się zarówno z aparatu biurokratycznego, jak i grupy profesjonalnych pracowników odpowiedzialnych za określone sfery aktywności. Tego typu partia ma charakter elitarny. Stwarza pozory niezależności swoich lokalnych jednostek, ale w rzeczywistości większość decyzji zależy od centrum [9, s. 271–272].

Warto również zaznaczyć, że w ramach transformacji politycznej, zmian ustroju konstytucyjnego oraz rozwoju krajowych systemów podjęcia decyzji, państwa Europy Środkowo-Wschodniej znalazły różne rozwiązania problemów, zrodzonych tymi procesami. Zapożyczywszy niektóre elementy ustroju konstytucyjnego i systemów politycznych państw-członków UE, oni nie importowali któryś z tych modeli w całości. Natomiast ich ustrój konstytucyjny, systemy polityczne, w szczególności systemy podjęcia decyzji, są raczej wynikiem porozumień politycznych i specyficznego ustawiania sił politycznych.

Biorąc pod uwagę trzy krytyczne warunki tego sukcesu: poprzednie demokratyczne epizody i historycznie bliskie stosunki z Europą Zachodnią, stosunkowo wysoki poziom rozwoju ekonomicznego i socjalnego oraz struktury wsparcia i uwarunkowania ze strony Unii Europejskiej, możemy stwierdzić, że doświadczenia udanych przekształceń jest zjawiskiem raczej unikalnym [2].

Wnioski i perspektywy przyszłych badań. Więc, możemy wyciągnąć wniosek, że znaczącym czynnikiem spełnienia demokratycznych reform w regionie było środowisko międzynarodowe, w szczególności wpływ europejskich struktur regionalnych. Te organizacje dla wspierania przekształceń w krajach postkomunistycznych przeważnie wykorzystywały strategię nadania pewnego rodzaju «wynagrodzenia» w zamian na zrealizowane zdobycie w zakresie reformowania systemu władzy i zarządzania. Ten proces transformacji politycznej stał się obiektem europeizacji, co oznaczało dostosowanie norm i praktyki polityki do standardów, określonych przez Unię Europejską.

W zamian «nowe demokracje», którym udało się osiągnąć sukcesów w procesie transformacji ustrojowej możliwość dołączyć się do tworzenia normatywnych wzorów zarządzania przez odzyskanie członkostwa w UE. Jednocześnie kraje, które nie mają wyraźnej perspektywy członkostwa w UE, są dopiero obiektem wpływu tej organizacji.

Źródła i literatura

1. Borzel T. Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain / T. Borzel // *Journal of Common Market Studies*. – 1999. – Vol. 37. – No. 4. – P. 597–616.
2. Ekiert G. Eastern Europe's Postcommunist Transformations [Electronic resource] / G. Ekiert. – Mode of access : <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/11749/eastern-europes-postcommunist-transformations>
3. Kostelecky T. Political Transformation in East-Central Europe: Are There General Patterns of Development from Communism to EU Membership? [Electronic resource] / T. Kostelecký. – Mode of access : http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/sympo/03september/pdf/T_Kostelecky.pdf
4. Merkel W. Plausible Theory, Unexpected Results: The Rapid Democratic Consolidation in Central and Eastern Europe // W. Merkel // *International Politics and Society*. – 2008. – No. 2. – P. 11–29.
5. O'Donnel G. Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions / G. O'Donnel, P. C. Schmitter. – Baltimore, 1986. – S. 46.
6. Pishchikova K. Promoting Democracy in Postcommunist Ukraine: The Contradictory Outcomes of US Aid to Women's NGOs / K. Pishchikova. – First Forum Press, 2011. – 237 p.
7. Schimmelfennig F. Europeanization beyond Europe [Elektronische Ressource] / F. Schimmelfennig. – Regime des Eingangs : <http://www.livingreviews.org/lreg-2007-1>
8. Stańczyk J. Zmiany systemowe w postsocjalistycznych państwach Europy / J. Stańczyk // *Studia Europejskie : Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego*. – 1997. – Nr 3. – P. 27–43.
9. Transformacja ustrojowa w Europie Środkowo-Wschodniej: płaszczyzny – wymiary – kierunki / [pod red. Sylwestra Wróbla]. – Toruń : Wyd-wo Adam Marszałek, 2010. – 450 s.
10. Горбулін В. П. Інтеграційні процеси та розвиток країн Центральної і Східної Європи [Електронний ресурс] // В. Горбулін. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/journal/geopol.htm>
11. Долженков О. Посткомуністична трансформація в країнах Центрально-Східної Європи / О. Долженков // *Нова політика*. – 2000. – № 5. – С. 12–17/
12. Копійка В. В. Нова дилема: інституціональна реформа та нове розширення ЄС / В. Копійка // *Політика і час*. – 2003. – № 3. – С. 15–25.

13. Лендьял М. О. Європеїзація політичного процесу в країнах Центральної та Східної Європи як чинник здійснення децентралізаційної реформи / М. О. Лендьял // Наук. зап. НаУКМА. Сер. : Політ. науки. – 2008. – Т. 82. – С. 44–49.
14. Посткоммунистические страны: некоторые итоги трансформации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://nicbar.narod.ru/polit_trans_lekzia11.htm
15. Рудік О. Вплив європеїзації на політичну трансформацію посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи [Електронний ресурс] / О. Рудік. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Patp/2010_2/10romcse.pdf

Мишляєв Тарас. Трансформація політичної системи в умовах європейської інтеграції: досвід Центральної та Східної Європи. Із розпадом СРСР усі колишні його європейські союзники, а також розміщені в Центральної і Східній Європі нові незалежні держави проголосили відданість європейським цінностям та вирушили шляхом їх реалізації. Вплив Європейського Союзу на країни регіону поступово почали визначати як європеїзацію. У статті досліджено поняття європеїзації та її наслідки. Розглянуто специфіку посткомуністичних реформ політичних систем країн Центральної й Східної Європи. Визначено чинники трансформації країн ЦСЄ. Досліджено процес переходу країн ЦСЄ від режиму тоталітарного до демократичного, формування якісно нових систем політичної влади, вплив на ці процеси ЄС та європейської інтеграції. Проаналізовано наслідки впливу євроінтеграційних процесів на формування й функціонування політичних систем країн регіону.

Ключові слова: політична система, трансформація, демократизація, європейська інтеграція, політичний режим.

Myshlyayev Taras. The Transformation of the Political System in European Integration: the Experience of Central and Eastern Europe. After the disintegration of the Soviet Union all its former European confederates, and those that are located in Central and Eastern Europe, proclaimed commitment to European values and went the way of their implementation. The effect of EU countries in the region was determined as europeanization. In the article the concept of europeanization and its consequences are investigated. The specific of postcommunist reforms of the political systems of Central and Eastern Europe are regarded. The factors of CEE countries transformation are determined. The process of transition of CEE countries from a totalitarian to a democratic regime, the formation of new systems of political power, the effect of European integration on these processes are investigated. The effects of the European integration processes on the formation and operation of political systems in the region are analyzed.

Key words: political system, transformation, democratization, European integration, political regime.

Artykuł nadszedł do kolegium redakcyjnego
16.09.2013 r.

УДК 32(477)(4-672ЄС)

Marta Sydoruk

Współpraca pomiędzy Ukrainą a Unią Europejską w zakresie kształtowania wymiaru wschodniego Europejskiej Polityki Sąsiedztwa

Unia Europejska znajduje się w procesie kształtowania własnej unikalnej podmiotowości. Ona jest specyficznym uczestnikiem stosunków międzynarodowych, którego status różni się od statusu państwa i organizacji międzynarodowej. W trakcie ewolucji UE wypracowała szereg zasad i instrumentów, za pośrednictwem których oddziałuje na środowisko międzynarodowe. W artykule przeanalizowano niektóre aspekty, które stymulują rozwój dwustronnych stosunków Ukraina-UE w ramach inicjatywy Unii Europejskiej Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Ujawniono koncepcję Europejskiej Polityki Sąsiedztwa oraz scharakteryzowano główne trendy i cele jej implementacji.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Integracja Europejska, Europejska Polityka Sąsiedztwa, Wymiar Wschodni Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, Ukraina.

Wprowadzenie. Historia kontynentu europejskiego to historia procesów transformacji nawiązywania stosunków międzynarodowych państw, w których zwiększa się rola poszczególnych państw. Dzisiaj jakość takich relacji po obu stronach granicy jest bardzo istotna. Państwa znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie UE stanowiły specyficzny przedmiot jej działań zewnętrznych na każdym etapie rozwoju. Unia